

Via Regia

Henk van het Loo

Veelvuldig is beschreven dat de Via Regia over de Utrechtse Heuvelrug liep, maar de ene koningsweg (Via Regia) is de andere niet! Maar hoe zit dat eigenlijk? Welke koningswegen bestonden er? Welke liep er over de Utrechtse Heuvelrug en waar liep die dan precies?

VIA REGIA

Volgens Wikipedia liep de Via Regia van Santiago de Compostella naar Kiev en Moskou. Deze werd bijvoorbeeld gebruikt door pelgrims, handelaren en militairen. Deze weg had wel aansluitende routes, maar de Heerweg op de Utrechtse Heuvelrug sluit officieel hierop niet aan. Omdat Keulen wel deel



uitmaakt van de Via Regia, is het begrijpelijk dat de route over de Utrechtse Heuvelrug de Via Regia wordt genoemd, maar dat is niet naar de letter van de wet.

Kaart 1. Detailkaart Via Regia, Wikipedia.

KONINGSWEGEN

Door stadhouder Willem III van Oranje zijn van 1679 tot 1684 de zogenaamde koningswegen aangelegd. De veelal rechte wegen door bos en hei dienden om hem en zijn gevolg van het ene naar het andere jachtgebied te brengen. De



wegen verbonden de jachthuizen van de Koning-stadhouder, waarvan Hof te Dieren en Het Loo de belangrijkste waren. Deze koningswegen lagen op de Veluwe en dus niet op de Utrechtse heuvelrug.

Afbeelding 1. Niet om te schieten, maar om van te genieten.

HISTORISCHE WEG VAN KEULEN NAAR UTRECHT

De middeleeuwse weg tussen de bisschopssteden Keulen en Utrecht wordt veelal als de Via Regia omschreven. In dit artikel wordt aangetoond dat niet de juiste benaming is. Op de onderstaande kaart staat deze als de *Heer wech*, de Heerweg aangegeven en zo wil ik deze weg ook noemen.

Het kenmerkende van deze weg was dat deze een boven- en onderweg had. In natte perioden en met vochtige bovengronden werd de bovenweg gebruikt. In



Kaart 2. Detail kaart van de Landbouwuniversiteit Wageningen uit 1628.

de zomer werd deze weg vanwege de stofwolken gemeden en werd de benedenweg gebruikt.

De bovenweg van de Heerweg liep vanaf Rhenen tot Doorn globaal via de N225, maar tussen Doorn en Driebergen (Palmstad) ligt nog het oude, bijna 600m lange tracé. Dit heet hier namelijk de Utrechtse straatweg. Bij Doorn liep de weg eerst over wat nu de Acacialaan en de Kampweg zijn en vervolgens in Doorn en Driebergen over de *Arnhemse Bovenweg* en bij Zeist de *Hoge Weg* (Blijdenstijn, R., p. 91). De *Arnhemse Bovenweg* en de *Hoge Weg* zijn dan ook synoniemen van de bovenweg.



Kaart 3. Detail Hissgiskaart 1832 met oude namen in Amerongen

Bij Amerongen ging de route niet via de N225, maar door de *Overstraat* (Van het Loo, H., p. 124 en 125). Vanaf Elst (Ut), vanaf de *Straatweg naar de Greb* (zie kaart 3) waren er twee mogelijkheden om naar de *Overstraat* te gaan.

Vermoedelijk de oudste route ging via de *Zandvoort* beginnend tegenover de Veenseweg en *Nederstraat*, maar de belangrijkste weg was die via *Den Achter Weg* als oudste naam, in 1830 *Achterweg* en de *Nederstraat*. Hier stond namelijk herberg Het Rode Hert met paardenschuur, een onderkomen om te eten, te slapen en paarden te stallen. Vanuit de *Nederstraat*, *Nederstraat*

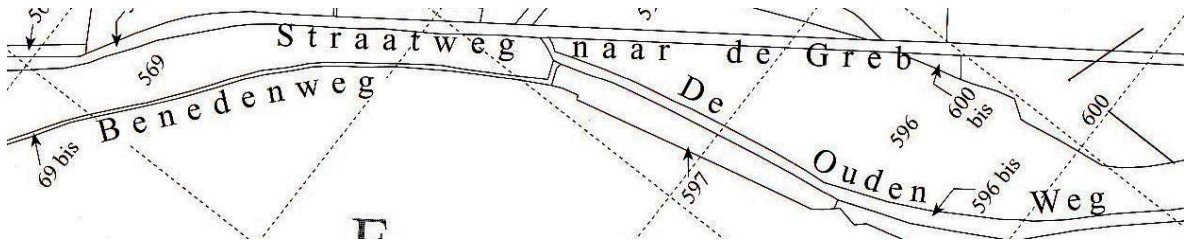


Afbeelding 2. Vrijwel zeker de Overstraat omstreeks 1790-1850 naar Koen.

kwam men op het *Marktveld*(Hof), het voormalige machtscentrum. De bovenweg loopt verder door de *Overstraat*, een synoniem van de bovenweg en de *Utrechtse Weg*.

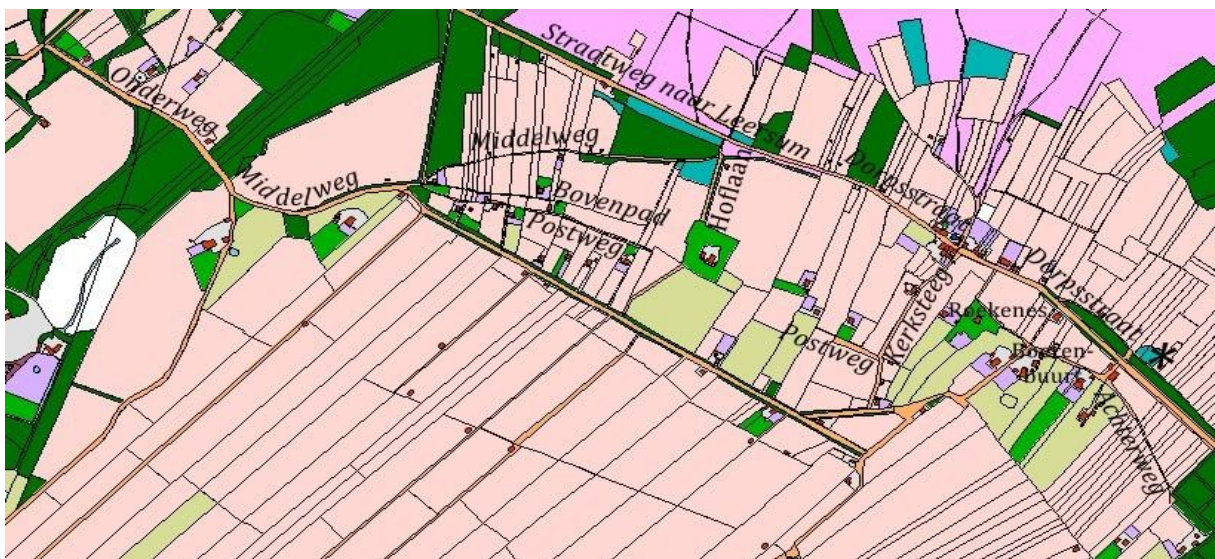
De benedenweg had een grilliger verloop en ontbrak voor een deel. Dan werd er gebruik gemaakt van de bovenweg. De beneden weg in Elst(Ut) heet *De Ouden Weg* en richting Amerongen *De Benedenweg*(zie kaart 4). Deze weg ligt op de

overgang van het zand- naar het kleigebied en lager dan het huidige pad (volgens W. Eimers) en wordt nu Onderlangs genoemd. Volgens J. van de Berg was de Benedenweg een karrenspoor. De indruk bestaat dat deze weg minder werd gebruikt, omdat de aansluiting haaks op de ook bredere *De Ouden Weg* staat.



Kaart 4. Aansluiting *De Benedenweg* met de bredere *De Ouden Weg*.

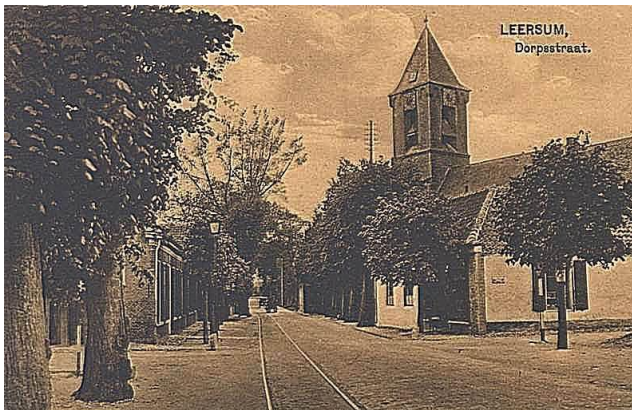
We gaan verder via een stukje *Zandvoort* en de *Nederstraat*. De wegen *Zandvoort*(grotendeels), *Nederstraat* en *Drostestraat* werden voor 1955 de *Nederstraat*, de benedenweg genoemd. De benedenweg liep verder via



*Rijksweg van Leersum Boerenbuurt naar *Utrechtse Weg* in Amerongen met de namen *Straatweg Amerongen-Leersum* en *Leersumschestraatweg*.

Kaart 5. Detail Hisgiskaart 1832 met oude namen bij Leersum.

een deel van de *Donkerstraat*, de *Eng(Kersweg)*, *De Zuilestijnse Weg* en in Leersum de *Achterweg*. Via wat nu de N225 is, kwam men over de *Dorpsstraat* in het dorp Leersum terecht. Dit ging vermoedelijk niet door de *Boerenbuurt/Vredeoordlaan* of *Roekenes/vervallen weg*, want er is geen enkele verwijzing naar de benedenweg. Deze ging verder via de *Kerksteeg(Kerkweg)* en *Postweg*. Een route via de Hoflaan lijkt onwaarschijnlijk, omdat er geen aanwijzing is voor een andere naam van de Hoflaan. Bovendien heeft het gebouw in het “groen” een uitrit naar de Nieuwe Steeg. Voor 1832 gebeurde hier iets bijzonders, want de oude route via *Kerksteeg(Kerkweg)* en *Postweg* heeft men verlaten. Men heeft vermoedelijk vanwege een kortere route de *Middelweg*, een weg tussen de boven- en benedenweg gebruikt. Op de kaart zien we bij de *Kerksteeg* een korte weg rechts met enkele gebouwen. Vermoedelijk is dit een restant van de *Postweg*. Een klein deel van deze *Postweg* bestaat nog steeds in Leersum, maar ook in Doorn. De benedenweg liep via de *Middelweg* en daarna via de *Onderweg(Bremweg)*. *Onderweg* uiteraard ook een synoniem van de benedenweg. *Den Achter Weg* en *Achterweg* zijn geen synoniemen van de Heerweg, maar geeft aan dat het



Afbeelding 3. Centrum van Leersum rond 1890.

een weg is aan de achterzijde van een ontginningseenheid is. Rond 1955 werden de straatnamen in Amerongen en Leersum vastgesteld. Daarbij werden ook de oude genoemd en de huidige namen vastgelegd. In de tekst en op de kaarten zijn de oude namen *cursief* en de huidige al dan niet oude namen recht op weergegeven.

Bronnen:

- Amerongen in 1832. Grondgebruik en eigendom. Stichting kadastrale atlas provincie Utrecht. Heemkundige Stichting Amerongen, 2006.
- Blijdenstijn, R. *Tastbare Tijd*, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht. Uitgegeven door PlanPlan, 2005.
- Hisgis kaarten (1832). Rijksdienst voor het Cultuur Erfgoed. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Historische Vereniging Leersum.
- Landbouwwuniversiteit Wageningen, Centrale Bibliotheek afd. Speciale Collecties: inv. Nr. KK1220, Ultrajectinus/anct. Balthazaro Florentioà Berkenrode, Ametelo- dami: apnd H. Hondius, 1628.
- Koen, D.T., Rijksarchief Utrecht: uit de Atlas Coenen van 's-Gravesloot, het Kap. S. Pieter en Top. Atlas.
- Leestekens van het Landschap. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Van het Loo, H. *Bescryvinge van Ameronghen en Overberg*, 2015. Uitgave H. van het Loo.